

Barne- og familiedepartementet
Postboks 8036 Dep
0030 OSLO

Deres ref.
21/21

Vår ref.
21/274-1/AAS

Dato
28.04.2021

Høring NOU 2020: 14 Ny barnelov – Språkrådets merknader

Vi viser til høringsbrev 14.1.21, ref. 21/21.

Språkrådet ønsker å gi en kort uttalelse om enkelte aspekter ved lovforslaget. Uttalelsen er begrenset til merknadene i utredningens kapittel 6.4 (om språkføring) og 9.1.4 (om kjønnsnøytral terminologi).

Merknader til kapittel 6.4: Språkføring

I NOU-en skriver utvalget (våre uthevinger):

«**Lovens målform har bydd på enkelte utfordringer når det gjelder arbeidet med klart lovspråk.** Utvalget er enig i mandatets premiss om at gjeldende lov er skrevet i et tidvis konservativt nynorsk, og har derfor foretatt en rekke endringer i begrepene som benyttes i loven, for å gjøre den mer tilgjengelig. **En del steder innebærer dette at utvalget velger bokmålsnære varianter eller synonymer av et ord for å sikre seg at flest mulig forstår innholdet i loven.**

[...]

Utvalget mener [...] **at det ikke kan legges for mye vekt på hensynet til utvikling og bevaring av nynorsk som språkform i spørsmålet om lovspråk.** Med unntak for Grunnloven gir Stortinget stort sett bare lover i én målform, og det finnes altså bare en gyldig versjon av loven – i den målformen Stortinget har vedtatt den i. **Utvalget mener at demokratihensyn tilsier at behovet for at alle, uansett målform, skal kunne forstå loven, må overstyre hensyn som tilsier bruk av nynorske varianter av ord som er mer ukjente for bokmålsbrukere. Ikke minst mener utvalget at dette er helt avgjørende for en lov som i prinsippet angår alle landets borgere, og der en ikke kan forvente at de som har behov for å slå opp i loven, har gode forutsetninger for å beherske nynorsk. Utvalget viser også til den overordnede føringen nevnt i punkt 6.1 om at der det er mulig, bør det etter utvalgets syn velges begreper som det er størst sannsynlighet for at også barn forstår. Andelen elever som har nynorsk som hovedmål i grunnskolen er for tiden på rundt 12 prosent. Undervisningen i sidemål begynner først på ungdomstrinnet, og utvalget mener derfor at det er størst sannsynlighet for at et barn som slår opp i loven, forstår lovens begreper dersom de ligger så nært opp til bokmål som mulig.»**

Utvalgets uttalelser her synes å være basert på en oppfatning om at nynorsk generelt er vanskeligere å forstå, at bruk av nynorsk som målform i lovtekst går på tvers av

klarspråkskravet i mandatet, og at valg av bokmålsnære former i lovteksten skal kunne bøte på «forståelsesproblemet».

Fra tid til annen og fra ulike hold har Språkrådet registrert uformelle signaler om motvilje mot å bruke nynorsk i lovverket. Det er nærliggende å tro at et skifte fra nynorsk til bokmål (når en lovtekst skal revideres) av mange oppfattes som en «klarspråksgevinst». Hensynet til brukerne blir gjerne brukt som argument for å velge bokmålsnære former i nynorske tekster. Men hensynet til brukerne later ikke til å veie like tungt når spørsmålet om konservative uttrykksmåter i bokmål blir diskutert.

Å sette demokratihensyn opp mot hensynet til brukere av et mindretallsspråk (altså nynorskbrukere), slik utvalget gjør i utredningens kapittel 6.4, er etter Språkrådets mening å konstruere en motsetning mellom «forståelig språk» og et offisielt norsk skriftspråk.

Utvalget argumenterer med at elever i den norske skolen først har sidemålsopplæring fra ungdomstrinnet. Etter gjeldende læreplanverk for norsk skal elevene møte begge de to norske skriftspråkene alt på barnetrinnet, og allerede etter 4. trinn er det et sentralt kompetansemål at elevene skal kunne «lese og lytte til fortellinger, eventyr, sangtekster, faktabøker og andre tekster på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk, og samtale om hva tekstene betyr for eleven.»¹

Ordvalget i nynorsk i lys av begrepet språklig likestilling

Språkrådet har gitt innspill til ny barnelov og hatt et godt samarbeid med lovutvalget. Vi har tidligere påpekt at systematisk bokmålstilnærming ikke harmonerer godt med offisiell språkpolitikk, som går ut på at nynorsk og bokmål skal normeres på selvstendig grunnlag (jf. St.meld. nr. 35 *Mål og mening*, s. 207 f.).

Nylig vedtok Stortinget språkloven. I lovens § 1 første ledd heter det blant annet at loven skal fremme likestilling mellom bokmål og nynorsk. I § 1 andre ledd står det at offentlige organer skal ta ansvaret for å bruke, utvikle og styrke bokmål og nynorsk. Videre (§ 1 tredje ledd) heter det at dette ansvaret innebærer et særlig ansvar for å fremme nynorsk som det minst brukte norske skriftspråket.² I § 4 slås det fast at «[b]okmål og nynorsk er likeverdige språk som skal kunne brukast i alle delar av samfunnet. I offentlege organ er bokmål og nynorsk jamstilte skriftspråk.» I kulturkomiteens innstilling³ heter det blant annet at klart språk ikke må brukes som argument mot nynorsk i forskjellige tekster.

Prinsippet om språklig likestilling mellom et mindretallsspråk og et flertallsspråk er ganske uforenlig med et prinsipp om at tekster på mindretallsspråket skal være umiddelbart tilgjengelige på absolutt alle punkter for brukere av flertallsspråket. Det finnes ingen påviselig nedre grense for kjennskap til nynorsk hos bokmålsbrukere. En politikk som ensidig tar sikte på å tilfredsstille bokmålsbrukernes språklige behov, vil derfor medføre ganske effektiv utradering av de fleste substansielle «avvik» fra bokmål i nynorsken. Dette kan ikke kalles språklig demokrati på sitt beste.

¹ <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/kompetansemaal-og-vurdering/kv109>

² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/?ch=21>

³ https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2020-2021/inns-202021-253l/?s=klarspr%c3%a5k&m=1#match_1

Det er ikke i samsvar med gjeldende språkpolitikk å la manglende kjennskap til et mindretallsspråk gå ut over dette språket, og særlig ikke med henvisning til at det er under press i skolen eller andre steder. Hvis det hadde dreid seg om et minoritetsspråk som ikke var i nær slekt med bokmål, ville det nok ha vært lettere å se hvor problematisk denne praksisen er.

Tilnærming mellom målformene på praktisk eller annet grunnlag er selvsagt ikke utelukket, men en viss balanse bør det være i tilnærmingen. Det kan her være verdt å minne om at man ikke engang i nye lover på bokmål finner noe så grunnleggende fellesnorsk som diftonger og a-endelser.

Språkrådet anbefaler en pragmatisk og nynorskvennlig linje i arbeidet med nynorsk lovtekst. Ord som er i vanlig bruk i nynorsk og i tillegg står greit definert i lett tilgjengelige ordbøker, må ikke bare regnes som akseptable, men viktige å holde i hevd nettopp i lovtekst. Også et mindretall har rett til å møte sin språktradisjon i viktig tekst fra det offentlige.

En steil og ensidig klarspråksideologi i det offentlige kan lett få negative følger for et mindretallsspråk. Språkrådet vil advare mot tendenser til å bruke klarspråk som brekkstang for å skifte ut lover på nynorsk med lover på bokmål eller å legge nynorsken i tekst fra det offentlige programmatisk opp mot bokmål.

Innsatsen for klart språk bør først og fremst rettes inn mot syntaktiske floker, uklarhet og utflytende formuleringer.

Merknader til kapittel 9.1.4: Kjønnsnøytral terminologi

Utvalgets primære standpunkt (kap. 9.1.4) er at barnelovens terminologi bør være kjønnsnøytral. Samtidig skriver utvalget at det er i takt med tiden å bygge loven rundt ord og uttrykk som alle kan kjenne seg igjen i, og som tar hensyn til at barn i dag vokser opp i svært ulike familier. Dette kan Språkrådet slutte seg til. Men kravet om kjønnsnøytralt språk skaper noen praktiske utfordringer.

I innledningen til kapittel 6.1 heter det at utvalget i prinsippet ønsker at loven skal kunne leses av barn. Utvalget har «hatt som overordnet føring at der det er mulig, bør det velges begreper og setningsoppbygninger som det er større sannsynlighet for at barn forstår.» I denne sammenhengen mener Språkrådet det er grunn til å spørre om konstruerte ord (f.eks. *fødeforelder*, som ble diskutert, men ikke brukt) eller lengre omskrivninger (for å unngå ord som *far*, *mor*, *mann* og *kvinne*) er i tråd med klarspråksprinsipper og hensynet til barn og unge som potensielle brukere av loven. Utvalget har for øvrig valgt å beholde ord som *mor*, *far*, *morskap* og *farskap*. Språkrådet støtter dette valget.

Språklig demokrati har flere sider

Klarspråk skal ifølge lovutvalgets mandat «være et virkemiddel for å få en pedagogisk, tidsriktig og tilgjengelig lov». Dette er svært viktige målsettinger, men de er hverken entydige eller tilstrekkelige. Godt språkarbeid i det offentlige forutsetter at man har både disse målsettingene og andre tanker i hodet samtidig.

Språkrådet håper med dette å ha lagt grunnlag for en litt bredere forståelse av språklig demokrati i lovarbeidet, og for mer bevisst nyansering av målsettingene. Det er mange språkpolitiske motsigelser vi aldri kan bli kvitt, men vi kan i det minste unngå en situasjon der pedagogiske hensyn blir brukt *selektivt* mot innarbeidede nynorskord. Nylagede kjønnsnøytrale ord som bryter med innarbeidet språkbruk, er jo heller ikke leservennlige til å

begynne med. Men språk er vane, og hvert ord bør få en rimelig sjanse til å bli vurdert og veid mot alternativene.

Språkrådet oppfordrer departementet til å drøfte disse spørsmålene grundig og legge enda mer arbeid i lovteksten etter høringsrunden. Vi bistår gjerne.

Vennlig hilsen
Åse Wetås
direktør

Daniel Ims
seksjonssjef

Brevet er elektronisk godkjent og sendes uten underskrifter.